

Heydər Əliyev ili 2023

◆ Heydər Əliyev mənim həyatımda

Tarixən lider və şəxsiyyət amili xalqların dünya arenasında tanınmasında, müttərəqqi ideyalar ətrafında birləşərək milli hədəflərə doğru inamlı irəliləməsində istiqamətləndirici mayak rolunu oynayıb. Yüksək tərəqqi mərhələsinə çatmış hər bir dövlətin ictimai həyatın müxtəlif sahələri üzrə əldə etdiyi böyük nailiyyətlər də məhz belə fenomen şəxsiyyətlərin müəyyənləşdirdiyi milli inkişaf modelinə əsaslanır.

Hansısa tarixi şəraitdə dövlət rəhbərlik missiyasını üzərinə götürən, xalqın gələcək taleyi baxımından taleyüklü qərarlar qəbul edən belə liderlərin ideya-siyasi irsinin tədqiqi, öyrənilməsi və gələcək nəsillərə çatdırılması bəzən obyektiv sosial tələbat kimi meydana çıxır. Bu baxımdan əminliklə deyə bilərik ki, Azərbaycan xalqının 32 illik müstəqillik tarixində inqilabi yeniliklərə imza atması - sosial-iqtisadi nailiyyətləri ilə sivil dünyanı həyretləndirməsi, yeni dünya düzünün tələblərinə cavab verən çevik diplomatiyası ilə milli maraqları təmin etməsi, ərazisinin 30 illik işğalına son qoyaraq milli qürurunu bərpa etməsi Ümummilli Lider Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu milli inkişaf modelinin parlaq nəticələridir.

Bu il anadan olmasının 100 illiyi ilə əlaqədar silsilə tədbirlər keçirilən, öziz xatirəsi respublikamızda və onun həddüdlərindən kənarında ehtiramla anılan Ulu Öndər Heydər Əliyev şəxsiyyət kimi böyüklüyü sağlığında xalqa xidməti başlıca fəaliyyət məramına çevirməsi ilə şərtlənir. Siyasətə ideyaların reallaşdırılması vasitəsi kimi yanan böyük strateq hələ respublikaya birinci rəhbərliyi dövründə - 1969-1982-ci illərdə Azərbaycanın nə zamansa müstəqillik qazanacağını özünəməxsus müdrikliklə görərək bu prosese ciddi əsaslar hazırlayıb, xalqda milli "mən"i və özünüdərk hissini gücləndirib.

Prezident İlham Əliyevin 29 sentyabr 2022-ci il tarixli "Azərbaycan Respublikasında 2023-cü ilin "Heydər Əliyev ili" elan edilməsi haqqında" sərəncamında Ulu Öndərin həmin dövrdəki tarixi xidmətləri xüsusi qeyd olunub: "Tariximizin gedişatının və həyatımızın əhəmiyyətli köklü surətdə dəyişdiyi, azadlıq və müstəqillik duyğularının milli düşüncədə üstünlük təşkil etməyə başladığı bu illər Azərbaycanın quruculuq salnamasının ən parlaq səhifələridir. Ulu Öndərin xalqın yarımadalıq enerjisini bir məqsədə yönəltməklə tarixi yaddaşın bərpası istiqamətində atdığı qətiyyətli addımlar o dövrdə milli ruhun canlanması xidmət göstərmiş, özünüdərkli və soy-kökə qaydışı təmin etmiş, müstəqil dövlət quruculuğuna aparın yolun təməli dəşinə çevrilmişdir".

Ulu Öndər Heydər Əliyev həmin illər respublikanın inkişafında ciddi buxova çevrilmiş iqtisadi cinayətə, dövlət əmlakının nömsinilməsi, korrupsiya və rüşvətxorluq hallarına qarşı prinsipial mübarizə aparmaqla yanaşı, azərbaycanlılığı şərtləndirən adət-ənənələrin, milli dəyərlərin, düşüncə sisteminin ictimai şüurda möhkəmlənməsinə xidmət edən layihələrin reallaşdırılmasına təmin edirdi. Böyük stratejin rəhbərliyi ilə reallaşdırılan genişmiqyaslı tədbirlər bir tərəfdən respublikanın aqar-sənaye potensialının gücləndirilməsinə, digər tərəfdən gələcək müstəqilliyinə etibarlı zəmin formalaşdırılmasına, mövcud resursların bu istiqamətdə səfərbər olunmasına yönəlmişdi. Müstəqilliyin təməlini haqlı olaraq iqtisadi azadlıqda gördən Ümummilli Lider ittifaq əhəmiyyətli iri müəssisələrin respublikamızda inşası üçün əmək mübarizə apardı, əksər halda buna nail olurdu. Bakı Məişət Kondisionerləri, Dərin Özüllər zavodları və digər strateji əhəmiyyətli müəssisələrin respublikamızda inşası Heydər Əliyevin keçmiş ittifaq rəhbərliyi ilə aparıldığı səmərəli danışıqlar sayəsində mümkün olmuşdu. Əgər 1969-cu ilədək olan 100 il ərzində Azərbaycanda 735 böyük sənaye obyektini tikilmədisə, Heydər Əliyev rəhbərlik etdiyi dövrdə - cəmi 13 il ərzində onları sayı 1048-ə çatdırılmışdı.

Həmin illər respublikanın paytaxtında, eləcə də Sumqayıt və Gəncədə inşa olunan iri müəssisələr müstəqillik illərində milli iqtisadiyyatın güclü sənaye kompleksinin əsasına çevrildi. Xatırlatmaq istərdim ki, 1963-cü ildə əsası qoyulan Sumqayıt Şüşə Zavodunun inkişaf dövrü də məhz Ümummilli Liderin respublikaya birinci rəhbərliyi dövrünə təsadüf edir. Uzun illər işləyib, rəhbəri olduğum bu müəssisənin problemlərini diqqət mərkəzində saxlayan respublika rəhbəri burada keyfiyyəti şüşə məmulatlarının istehsalı üçün zəruri köməyi əsirgəmədi. Bunun notisiyə olaraq Azərbaycan Cənubi Qafqaz ölkələrini və Rusiyanı bir çox bələdçisini 30 ilə yaxın müddətdə keyfiyyətli pəncərə şüşəsi ilə təmin etmişdi.

Heydər Əliyevin böyük fədakarlıqları notisiyə Azərbaycan keçmiş SSRİ-də neft hasilatı, emalı, geologiyası, kəşfiyyatı ilə məşğul olan aparıcı dövlətlərdən biri-

nə çevrilmiş, əldə olunan iqtisadi dividendlər birbaşa respublikamızın inkişafına yönəldilmişdi. 1971-ci il martın 28-də Azərbaycanda 1 milyardınca ton neftin çıxarılması da ittifaq əhəmiyyətli hadisə kimi qeyd edilmişdi.

Ümumiyyətlə, Heydər Əliyev Azərbaycanı birinci rəhbərliyi dövründə reallaşdırılan global layihələr 1991-ci ilin oktyabrında dövlət müstəqilliyinin bərpasına nail olmuş ölkəmiz üçün möhkəm iqtisadi bazis rolunu oynayıb. Ulu Öndər Heydər Əliyev 1991-ci ildə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Sovetinin Sədri kimi Türkiyənin "Zaman" qəzetinə müsahibəsində deyirdi: "Mən SSRİ respublikalarının nə vaxtsa müstəqillik əldə edəcəklərini düşünürdüm. O illərdə Azərbaycanın da müstəqil bir müsəlman dövləti olmasını arzu edirdim. Məni istefaya getməyə məcbur edənlərin məqsədləri də Azərbaycanın müstəqillik qazanmasının qarşısını almaq idi".

Azərbaycanı güclü və müasir dövlətə çevirən ideyaların müəllifi

Dövlət müstəqilliyinin bərpasından sonrakı ilk illərdə respublikada müşahidə edilən müəkkəb proseslər - milli dövlətçiliyə qarşı güclənən daxili və xarici təhdidlər, vətəndaş qarşudurmaları, anarxiya və kaos mühtə göstərdi ki, yaranmış acınacaqlı vəziyyətdən çıxış yolunu yalnız Ulu Öndər Heydər Əliyev kimi müdrik şəxsiyyət müəyyən edə bilər. 1993-cü ilin iyun ayında xalqın təkidi istəyi ilə Naxçıvandan Bakıya qayıdan, kifayət qədər gərgin bir dövrdə respublikaya rəhbərlik missiyasını üzərinə götürən Heydər Əliyev qısa müddətdə ictimai-siyasi sabitliyin təminatına, hakimiyyət böhranının və vətəndaş qarşudurmalarının aradan qaldırılmasına nail oldu.

Həmin dövr cəmiyyətdə həllini gözləyən bir sıra problemləri - yeni iqtisadi-siyasi sistem qaçılmaz reallıqların ictimai rəydə hələ yaxşı dərk olunmadığını, dövlətçilik üçün daxili və xarici təhdidlərin aradan qalxdığını, sivil siyasi münasibətlər sisteminin formalaşmadığını nəzərə alan Ulu Öndər Heydər Əliyev totalitar düşüncə tərzinin ziyanlı komplekslərindən azad olmaları cəmiyyətin liberal demokratik islahatlarla tədricən hazırlanmasını daha düzgün sayırdı. Bunun üçün dövlət idarəetmə sisteminə institusional xarakterli islahatların həyata keçirilməsinə təmin edən, iqtisadi inkişaf üçün etibarlı zəmin hazırlayan, qanunçuluğu, hüquq qaydalarını möhkəmləndirən böyük strateq demokratiyanı üstürəm kimi dəyərləndirərək onun bazisində, təməlinde iqtisadiyyatın dayandığını böyük müdrikliklə vurğulayırdı.

Yeni ictimai-iqtisadi formasiyanın tələblərinə, bazar münasibətlərinə cavab verən milli iqtisadi inkişaf modelini irəli sürən Ümummilli Lider ölkənin coğrafi mövqeyini, tranzit-kommunikasiya imkanlarını, zəngin karbohidrogen resurslarını, tarixi təsərrüfatlıq ənənələrini, xalqın milli mentalitetini və digər spesifik xüsusiyyətlərini də nəzərə aldı. Bu inkişaf modeli özəl mülkiyyət, azad rəqabət, sahibkarlığın bütün təşkilati-struktur formalarının təmini ilə yanaşı, sosialyönümlü məsələlərin həllini də xüsusi önə çəkirdi. Azərbaycanın milli iqtisadi inkişaf modeli bir sıra cəhətlərinə görə digər dövlətlərin təcrübəsindən fərqlənir və müəyyən üstünlükləri ilə seçilir.

İstiqaslı islahatların sürətləndirilməsi istiqamətində atılan mühüm addımlardan biri də 1994-cü ildə "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanması, Qərbi şirkətlərin Xəzər hövzəsinə külli miqdarda investisiya yatırması idi. Böyük müdrikliklə gerçəkləşdirilən yeni neft strategiyası sonrakı mərhələdə milli iqtisadiyyatın hərtərəfli inkişafı üçün möhkəm iqtisadi təmələ çevrildi. "Əsrin müqaviləsi"nin praktiki cəhətdən reallaşması, sənayenin bir çox sahəsinə sərmayələrin yönəldilməsi, yeni istehsal müəssisələrinin istifadəyə verilməsi ilə sənayedə dirçəlişin təməli qoyuldu. Nəticədə sənayedə yaranmış əlavə dəyərün ümumi daxili məhsulda xüsusi çökəsi

2002-ci ildə 1993-cü ilə nisbətən 12,6 faiz artaraq 37,4 faizə yüksəldi.

Heydər Əliyev ölkədə aparılacaq iqtisadi islahatların hüquqi əsaslarının da müəyyənləşdirilməsini vacib sayırdı. Məlum olduğu kimi, Ulu Öndərin rəhbərliyi ilə hazırlanaraq 1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında milli iqtisadi inkişaf modelinin əsas prioritetləri göstərilib, insanların firavan yaşayışının təmin edilməsi dövlətin ali məqsədi kimi təsbit edilib. Konstitusiyada mülkiyyətin çoxnövlüliyi, təbii sərvətlərin xalqa məxsusluğu, habelə hər bir vətəndaşın sosial təminat, əmək, sahibkarlıq, mülkiyyət, mənzil toxunulmazlığı və s. hüquqları, habelə dövlətin üzərinə götürüldüyü iqtisadi öhdəliklər dəqiq əksini tapıb.

1991-1994-cü illərdə mövcud olmuş hiperinflasiya iqtisadiyyatın əsaslarını sarsıdır, əhalinin maddi və sosial vəziyyətini ağırlaşdırdı. Höyata keçirilən iqtisadi siyasətin müvəffəqiyyəti genişmiqyaslı sabitləşdirmə tədbirləri ilə inflasiyanın cıvıllanmasından və makroiqtisadi soyuqduq məluyə sabitliyinin təmin olunmasından asılı idi. Bu reallığı düzgün dəyərləndirən Ulu Öndər Heydər Əliyev sərbəst bütçə-kredit siyasətinə üstünlük verməsi, dövrün tələblərinə cavab verən struktur islahatlarına, habelə özəlləşdirmə prosesinin birinci mərhələsinə başlaması qısa za-

yərlandırdı. Bu da təsadüfi deyildi. Bazar iqtisadiyyatının ayrılmaz atributlarından olan, azad rəqabət şəraitində sürətlə inkişaf edən sahibkarlıq təkə cəmiyyətin yox, hər bir fərdin inkişafında özünəməxsus mühüm rol oynayırdı. Sahibkarlığın inkişafına göstərilən dəstək tədbirləri sayəsində iqtisadiyyatın qeyri-dövlət sektorunda məşğulluğun payı 1995-ci ildəki 43,9 faizdən 2002-ci ildə 69,7 faizədək yüksəldi. Əgər 1996-cı ildə ölkədə 602 xarici investisiyalı müəssisə fəaliyyət göstərirdisə, 2002-ci ildə bu rəqəm 3,5 dəfə artaraq 2104-ə çatdı. Bu dövrdə xarici şirkət və ya fiziki şəxslərin iştirakı ilə yaradılmış birgə müəssisələrin sayı 94,1 faiz artdı.

Ümummilli Lider sonrakı illərdə də sahibkarların probleməri ilə bilavasitə tanış olmaq üçün onlarla mütəmadi görüşlərini keçirilməsinə, iş adamlarını hansı məsələlərin narahat etməsini onların öz dilində eşitməyə üstünlük verirdi. 2002-ci il aprelin 25-də yerli, mayın 14-də isə ölkədə fəaliyyət göstərən cənubi iş adamlarının iştirakı ilə keçirilən görüşlərdə sahibkarlığın inkişafında problemlər aradıldı, onların aradan qaldırılması üçün konkret tədbirləri nəzərdə tutan dövlət proqramları hazırlandı. Yeri gəlmişkən, qeyd edim ki, Prezident İlham Əliyevin 21 aprel 2016-cı il tarixli sərəncamı ilə aprelin 25-i Azərbaycanda "Sahibkarlar günü" kimi təsis edilmişdir.

prioritet məsələlərdən olduğunu növbəti dəfə boyan etmişdir: "2004-cü ildən başla-yaraq Azərbaycanda regionların sosial-iqtisadi inkişafı dövlət proqramları həyata keçirilir. Hazırda 4-cü proqram icra edilir. Bu proqramların icrasını nəticəsində bölgələrdə çox böyük genişmiqyaslı quruculuq işləri aparılmışdır. Bu işlər davam etdirilir. Mənim də bölgələrə səfərlərim həm

iqtisadiyyata inteqrasiyası prosesi genişləndirərək regional inkişaf prosesinin ayrılmaz halqasına çevrilib. Dövlət başçısı İlham Əliyevin Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarına müntəzəm səfərləri, həyata keçirilən bərpa və yenidənqurma işlərinin gedişi ilə tanış olması Böyük Qayıdış proqramının icrasının hökumət üçün prioritet məsələ olduğunu bir daha təsdiqləyir.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti-nin 2021-ci il 2 fevral tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişaf dair Milli Prioritetlər" sərəncamına əsasən, azad edilmiş ərazilərin minalardan təmizlənməsi ilə paralel, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının dirçəldilməsi, reinteqrasiyası və inkişafı iqtisadi siyasətin əsas istiqamətlərindən olan edilib. Prezident İlham Əliyevin azad edilmiş ərazilərə önəmli həlmi almış səfərləri erməni vandalizmi nəticəsində tamamilə dağıdılmış, yerləyeksən edilmiş şəhər, rayon və kəndlərin bərpası və yenidənqurulması layihələri ilə yerində qərar qəbul etmək baxımından əhəmiyyətlidir. Bundan əlavə, Cənubi Qafqaz regionunda ilk dəfə olaraq Zəngilan rayonunun Ağalı kəndində "ağıllı kənd" layihəsinin icrası yeni konseptual yanaşma olaraq regionun iqtisadi inkişafını və müasir idarəetmə modelininin reallaşmasını, son nəticədə vətəndaş mənəmlənliyini təmin edir.

Dövlət başçısının 16 noyabr 2022-ci il tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərində Böyük Qayıdış dair Dövlət Proqramı" bu istiqamətdə işlərin sistemli, ardıcıl, əhatəli, konkret plan üzrə aparılmasına təminat yaradıb. Azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi fəaliyyətin dirçəldilməsi, olverşişi biznes və sərmayə mühtətinin formalaşdırılması, sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olacaq şəxslərin maliyyə resurslarına çıxışının genişləndirilməsi, resursların maya dəyərlərinin azaldılması və digər mühüm tədbirlər dövlət proqramının əhəmiyyətini artırır. Yeri gəlmişkən, qeyd edək ki, bir müddət əvvəl Törtər Talış kəndinə ilk 20 ailənin köçürülməsi təmin edilib. 2023-cü ilin sonundakı isə Laçın rayonunun əhalisinin ilk qrupunun doğma yurda qayıdışı reallaşacaq. Rayonun Zabux və Sus kəndlərində 296 ailənin məskunlaşdırılması nəzərdə tutulur.

Xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, Qarabağ zəfərindən sonra Ermənistanla sərhəddə, Laçın-Xankəndi yolunun başlanğıcında sərhəd-buraxılış məntəqəsinin yaradılması Azərbaycanın həm Ermənistan, həm də onun işğalçılıq siyasətini himayə edən xarici qüvvələr üzərində növbəti böyük qələbəsidir. Bu, Azərbaycanın əraziləri üzərində tam suverenliyinin təmini, Qarabağ ermənilərinin reinteqrasiyası prosesinin sürətləndirilməsi, Ermənistanın hərbi təxribatlarının qarşısını alınması baxımından mühüm tarixi hadisədir. Bu hadisə həm də onu göstərir ki, beynəlxalq səviyyədə müəyyən təhdid və təzyiqlər çəhdirləri əzmlə zərərsizləşdirən Prezident İlham Əliyev Azərbaycan xalqının milli maraqlarını qətiyyətlə qoruyur.

Dövlət başçısının 16 noyabr 2022-ci il tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərində Böyük Qayıdış dair Dövlət Proqramı" bu istiqamətdə işlərin sistemli, ardıcıl, əhatəli, konkret plan üzrə aparılmasına təminat yaradıb. Azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi fəaliyyətin dirçəldilməsi, olverşişi biznes və sərmayə mühtətinin formalaşdırılması, sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olacaq şəxslərin maliyyə resurslarına çıxışının genişləndirilməsi, resursların maya dəyərlərinin azaldılması və digər mühüm tədbirlər dövlət proqramının əhəmiyyətini artırır. Yeri gəlmişkən, qeyd edək ki, bir müddət əvvəl Törtər Talış kəndinə ilk 20 ailənin köçürülməsi təmin edilib. 2023-cü ilin sonundakı isə Laçın rayonunun əhalisinin ilk qrupunun doğma yurda qayıdışı reallaşacaq. Rayonun Zabux və Sus kəndlərində 296 ailənin məskunlaşdırılması nəzərdə tutulur.

Xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, Qarabağ zəfərindən sonra Ermənistanla sərhəddə, Laçın-Xankəndi yolunun başlanğıcında sərhəd-buraxılış məntəqəsinin yaradılması Azərbaycanın həm Ermənistan, həm də onun işğalçılıq siyasətini himayə edən xarici qüvvələr üzərində növbəti böyük qələbəsidir. Bu, Azərbaycanın əraziləri üzərində tam suverenliyinin təmini, Qarabağ ermənilərinin reinteqrasiyası prosesinin sürətləndirilməsi, Ermənistanın hərbi təxribatlarının qarşısını alınması baxımından mühüm tarixi hadisədir. Bu hadisə həm də onu göstərir ki, beynəlxalq səviyyədə müəyyən təhdid və təzyiqlər çəhdirləri əzmlə zərərsizləşdirən Prezident İlham Əliyev Azərbaycan xalqının milli maraqlarını qətiyyətlə qoruyur.

Əminliklə deyə bilərik ki, Ulu Öndər Heydər Əliyevin milli maraqlara əsaslanan müttərəqqi ideya və siyasi baxışlarını, gələcəyə hesablanmış planlarını praktik şəkildə gerçəkləşdirməyə müvəffəq olmuş Prezident İlham Əliyev Azərbaycanda inqilabi xarakterli islahat və yeniliklərə müəlliflik edir. Dövlətimizin başçısı ölkəmizin davamlı inkişafı naminə qarşıda müəyyənləşdirdiyi strateji hədəfləri inamlı gerçəkləşdirmək, Azərbaycanı müasir və inkişaf etmiş dövlətə çevirmək əzmi nümayiş etdirir. Ölkəmizin hər bir vətəndaşı kimi, iş adamları da Prezident İlham Əliyevin yürütdüyü bu siyasəti ürəkəndə dəstəkləyirlər.

Qüdrət KƏRİMOV,
"Xəzər" QSC-nin sədri,
iqtisad elmləri doktoru